

Laadullisia näkökulmia suomalaiseen uskonnollisuuteen

Heikki Pesonen
Helsingin yliopisto

Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavaa kohdetta tarkastellaan aina jostain rajatusta perspektiivistä. Esimerkiksi haastatteluaineistojen tai kyselylomakkeiden avointen kysymysten analyysin avulla luodaan ilmiöstä tarkennettu kuva, jota on jäsennetty erilaisten metodisten työkalujen avulla. Tutkimuskysymys toki määrittää vielä sitä, mihin aineistossa fokusoidutaan, mikä hyödynnetään ja mikä jää tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimusprosessiin kuuluu myös sen päättäminen, minkälaista tietoa tutkimuksen avulla halutaan saada. Tällöin tehdään samalla epistemologisia valintoja siitä, minkälainen on todellisuudesta saatavan tiedon luonne kyseisessä tutkimuksessa. Laadullisessa tarkastelussa näitä valintoja voidaan jäsentää esimerkiksi kolmenlaisiin tutkimuksellisiin näkökulmiin. Faktanäkökulmassa tutkija ymmärtää tutkimusaineistonsa varantona, jonka kautta saadaan tietoa erilaisista todellisuudessa vaikuttavista asiantiloista. Kokemusnäkökulmassa ollaan kiinnostuneita tutkittavien kokemusmaailmasta ja niistä merkityksistä, joita he tuottavat erilaisista asioista ja ilmiöistä. Konstruktionistinen näkökulma avaa näköalan kulttuurisiin merkityksiin. Tällöin tarkastellaan sitä, minkälaisia versioita todellisuudesta tutkittavat tuottavat, ja miten he tässä prosessissa sekä tukeutuvat jo olemassa oleviin tulkintaresursseihin että luovat uutta todellisuutta. (Jokinen 2021.)

Kyseinen kolmijako ei kuitenkaan ole kategorinen: usein tutkimus ei rakennu pelkästään yhden näkökulman varaan. Tämän numeron artikkelit perustuvat laadullisille aineistoille, joiden tuottaman tiedon käsittelyyn on paikannettavissa näitä näkökulmia eri tavoin. Jari Pirhonen tutkii muistisairaiden vanhusten parissa työskentelevien luterilaisten pappien tuottamaa haastattelupuhetta faktanäkökulmasta. Hän on kerännyt tietoa siitä, miten papit toimivat, mitä he konkreettisesti tekevät työssään pyrkiessään tukemaan muistisairaiden vanhusten uskonnollisuutta. Hän on siis kiinnostunut siitä, mitä tietoa tutkittavat välittävät asioista, joita he tuovat haastatteluissa esille (ks. Jokinen 2021). Tätä tietoa Pirhonen kategorisoi erilaisiin temaattisiin alaluokkiin, joiden kautta hän pohtii pappien tehtävien eri puolia. Samalla Pirhonen tuo esille pappien toiminnalleen antamia merkityksiä, jolloin fokuksessa ovat subjektiiviset kokemukset omasta työstä. Näiden kahden näkökulman yhdistämisen kautta artikkelissa jäsennetään ja arvioidaan esimerkiksi työn kehollista luonnetta tai pappien sukupolvitajua, mikä tarkoittaa kykyä ”hahmottaa hoivakodissa olevien ikäluokkien sukupolvikokemuksia oman toimintansa pohjaksi”.

Pirhosen artikkelissa tarkastellaan pappien kuvauksia ja näkemyksiä asiantiloista, jotka ankuroituvat menneisyyteen tai tähän hetkeen. Laura Kallatsa analysoi puolestaan suomalaisten

luterilaisten pappien käsityksiä tulevaisuudesta. Artikkelin fokuksessa ovat pappien näkemykset samaa sukupuolta olevien kirkollisen avioliittoon vihkimisen seurauksista. Kyselytutkimuksen avointen kysymysten vastauksissa korostuu erityisesti pohdinta siitä, minkälainen kirkon tulisi olla. Vastauksissa peilautuu papiston näkemysten voimakas jakautuminen: noin puolet luterilaisen kirkon papeista kannattaa samaa sukupuolta olevien pariin vihkimistä kirkossa, 40 prosenttia vastustaa. Tulevaisuuden kirkko asemoidaankin ristiriitaisten käsitysten kentälle, jossa uhkana nähdään erityisesti kirkon sisäinen pirstaloituminen.

Kallatsan artikkelissa korostuu kokemusnäkökulma, jossa tarkastellaan pappien omia ajatuksia ja näkemyksiä kirkon roolista yhteiskunnallisessa muutoksessa, keskiössä yksi kirkon identiteetin rakentumisen kannalta merkityksellinen yhteiskunnallinen kysymys. Kallatsa korostaa, että tutkimuksessa yhdistyvät sekä eletyn uskonnon (pappien omat tulkinnat) että institutionaalisen uskonnon (kirkon linjaukset) elementit. Näiden kautta papit konstruoivat tulevaisuuden kirkkoa, kuvittelevat erilaisia mahdollisia versioita odotettavissa olevasta todellisuudesta.

Laadullisella tutkimuksella hankittua aineistoa suhteutetaan usein ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen. Monesti tämä tapahtuu erilaisten teoreettisten kehysten avulla. Uskonnotutkimuksessa näiden kautta aineistosta tehtyjä tulkintoja kytketään laajempaan keskusteluun esimerkiksi uskonnollisuuden muutoksesta. Mira Karjalainen analysoi artikkelissaan suomalaisten yritysjohtajien ja kulttuurielämän johtajien ja vaikuttajien kokemuksia toiminnastaan lähellä Suomen ortodoksista kirkkoa olevassa Valamo-säätiössä, ja niitä merkityksiä, joita he antavat toiminnalleen. Karjalainen suhteuttaa haastateltavien merkityksenantoja teoreettiseen keskusteluun jälkimaallistumisen myötä nousseesta kiinnostuksesta uskontoon ja henkisyys-teen. Yksi keskeisiä havaintoja on se, että uskonnolliset identiteetit ovat potentiaalisesti jatkuvassa muutoksessa, ja näin luovat myös esimerkiksi luterilaisille yritysjohtajille mahdollisuuden omista henkilökohtaisista tarpeista nousevaan kiinnostuksen ortodoksisuuteen. Karjalaisen haastateltavien kokemukselliset merkityksenannot kytkeytyvät erityisesti kansallistunteeseen, joka mahdollistaa myös ortodoksisuuden liittämisen osaksi suomalaista identiteettiä.

Tämän numeron kirja-arvostelussa esitellään yksi esimerkki länsimaissa tapahtuneeseen henkisyyden nousuun liittyvästä kirjallisesta tuotoksesta. Teuvo Laitilan arvioima suomenkielinen käännös muinaisen Akkadin valtakunnan perustajan tyttären Enheduannan hymneistä voi tulkitsijasta riippuen näyttäytyä joko naisten henkisyttä voimaannuttavana taiteena tai kokoelmana patriarkaalisia riittitekstejä. Näin henkisyyden kasvuun liittyvät kokemukselliset (ja emansipatoriset) intressit tuovat ikiaikaisia tekstejä myös suomalaisten lukijoiden saataville ja esittelevät samalla vaihtoehtoisia tapoja tekstien tulkintaan.

Kirjallisuus

Jokinen, Arja

2021 Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. – Jaana Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/#Nakokulmat-ja-paradigmat> (Viitattu 19.12.2021)